

Over de
zintuigleer en de
maanddeugden

Het ademen van licht

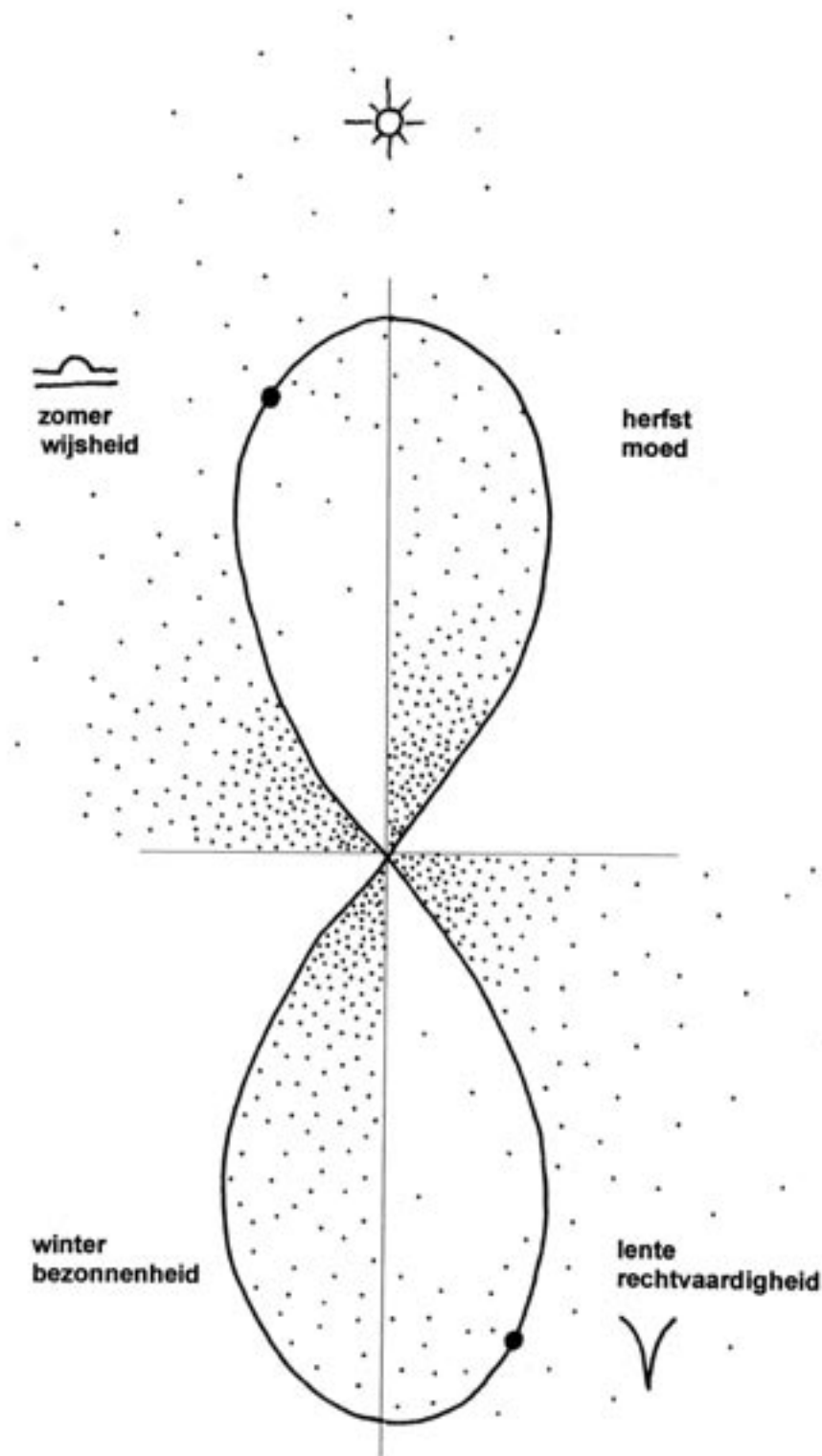
In zijn voordrachten over de kringloop van het jaar beschreef Rudolf Steiner hoe het jaarverloop en de jaarfeesten er vroeger toe bijdroegen dat een samenleving zich ontwikkelde. Annemarie Sijens maakt een vergelijking met onze tijd.

In het voorjaar ademt de aarde haar groeikrachten uit. Dat begint met wat schuchtere voorjaarsbloemen, maar vanaf eind maart neemt het groeitempo snel toe. In de zomer is de natuur geheel uitgeademd. Het is warm en het valt ons zwaar om ons te concentreren. De scholen sluiten en we gaan massaal op vakantie. Wanneer we onze vrije tijd goed besteden, komen we daarna vol energie terug. In de herfst ademt de aarde weer in. De planten verkleuren en de laatste vruchten worden geoogst. Met midwinter, ons kerstfeest, heeft zij haar groeikrachten geheel ingeademd en blijft haar oppervlakte star en vrijwel kleurloos achter. De beleving van de seizoenen werd vroeger ondersteund door feesten en in de huidige christelijke vieringen vinden we nog veel elementen van deze oude festiviteiten terug. Ons kerkelijk jaar valt in drie perioden uiteen: de kerstvieringen, de paastijd en een lange feestloze periode tussen Pinksteren en Eerste Advent. Dat ook de feestloze tijd

van het jaar met zinvolle vieringen was gevuld, is vrijwel geheel vergeten. Dat is jammer, want in dit deel van het jaar ontving men vroeger de motieven voor het toekomstige handelen. In de tekening (figuur 1) is het ademhalingsproces van de aarde uitgebeeld, waarbij de stippeltjes het in- en uitademen aangeven. In dit artikel staat de bovenste lus van de lemniscaat centraal en de manier waarop we die naar ons waarnemen en denken kunnen vertalen.

De Keltische zomer- en herfstfeesten

Onze jaargetijden zijn ongeveer anderhalve maand verschoven ten opzichte van de Keltische seizoenen. Hun zomer begon op 1 mei en was de periode van de vruchtzetting en de eerste oogst. Ons woord midzomer voor de langste dag van het jaar geeft het midden van dit seizoen aan. De priesters hadden de zomerfeesten zo vormgegeven, dat ze het uitstromen van de menselijke zielenkrachten

Figuur 1

bevorderden. De festiviteiten werden met veel muziek, zang en poëzie gevierd. De bevolking voerde gezamenlijke reidansen uit en er vonden voorstellingen plaats. De mensen raakten hierdoor min of meer buiten zichzelf en de muzikale, vragende stemming die zo ontstond, stroomde met de uitgeademde groeikrachten van de aarde mee omhoog. In de weken die

op midzomer volgden, was het alsof er uit de kosmos een antwoord op de muzikale vragen kwam. Men beleefde dit als een openbaring van het eigen, nog in de schoot van de goden rustende, hogere ik. Van deze ervaring gingen krachtige morele impulsen uit en daarom verbond men dit jaargetijde met de wijsheid. Het is kenmerkend voor de zomerfeesten,

dat men ze gezamenlijk vierde en dat er een ontvangende houding nodig was om de toekomstimpulsen op te kunnen vangen. De kunsten hadden een muzikaal karakter en speelden zich in de tijd af.

Tijdens de feesten die de Kelten aan het begin van de herfst vierden, toonden de mannen hun kracht en behendigheid, men sloot huwelijken en versterkte de vriendschapsbanden. De herfst was het oogstseizoen en vormde het laatste seizoen van het jaar. Met oudjaar werd de vruchtbare helft van het jaar afgesloten en vond de overgang naar de onvruchtbare winter en lente plaats. Iets van deze markante overgang vinden we tot in onze tijd terug. Het Keltische oudjaar kennen we als *Halloween* en hun nieuwjaarsdag bleef in de vorm van *Allerheiligen* bewaard. Na de herfstevening ademde de aarde haar groeikrachten weer merkbaar in en werd men op zichzelf teruggeworpen. In dit jaargetijde gaven de priesters hun volk de raad om de natuur te observeren, over hun waarnemingen na te denken en te proberen om in de natuur de geest te schouwen. De oogsttijd vormde een uitgelezen periode om het denken te versterken. Net zoals we bij het oogsten kaf en koren scheiden, kunnen we door nadenken het wezenlijke van het onwezenlijke scheiden en tot begrip komen. Wat we zien, is vergankelijk als kaf. Het begrip dat we verwerven, maakt deel uit van onze onsterfelijke geest. De kunstzinnige uitingen in dit jaargetijde waren verwant aan onze beeldhouwkunst. Het is kenmerkend dat men aan het begin van dit seizoen de onderlinge banden versterkte en dat de aandacht na de herfstevening naar het denken verschoof. Nadenken doen we bij voorkeur in alle rust en heeft betrekking op het verleden. Zoals we bijvoorbeeld in de geometrie zien, leidt het denken tot stabiele begrippenconstructies, waarbij we op grond van een paar uitgangsstellingen een heel bouwwerk van begrippen kunnen optrekken. De kunsten hadden een beeldend karakter en speelden zich in de ruimte af.

De gekleurde bril af

Wanneer we het bovenstaande op ons laten inwerken, merken we dat er in de zomer een ontvangende houding nodig was om toekomstimpulsen op te vangen. Ook nu nog hebben we deze ontvankelijkheid nodig om impulsen voor ons handelen te vinden. Daartoe moeten we echter wel bereid zijn om de gekleurde bril van onze vooroordelen af te zetten en onze omgeving met een frisse blik in ons op te nemen. Alleen zo kunnen we ons met nieuwe waarnemingen voeden. In de herfst was een tegenovergestelde instelling nodig. In dat jaargetijde probeerde men zijn waarnemingen actief denkend te begrijpen. In 'De filosofie van de vrijheid' beschreef Rudolf Steiner dat we inzicht verwerven door waarneming en begrip met elkaar te verbinden. Onbevangenheid en actief denken zijn de twee tegenovergestelde vaardigheden die we daarbij nodig hebben. Het is boeiend om te merken dat dit samenkomen van waarneming en begrip in het inzicht ook in de door Rudolf Steiner gegeven zintuigleer en maanddeugden terug te vinden is. Hiermee sloot hij aan op het idee 'macrokosmische mens', dat tot in de middeleeuwen bekend was.

De macrokosmische mens

Op een afbeelding uit het getijdenboek van de hertog van Berry zien we de verbinding tussen de microkosmische en de macrokosmische mens. In deze miniatuur correspondeert ieder lichaamsdeel met een sterrenbeeld. Wanneer we onderzoeken hoe de mens met het jaar is verbonden, ontdekken we dat de vrucht-

bare helft van het Keltische jaar met de romp samenhangt en zich van Stier tot Schorpioen uitstrekt. Het met het sterrenbeeld Leeuw verbonden hart bevindt zich in het midden van de romp. Het hoofd en de ledematen hangen met de onvruchtbare helft van het jaar samen.

In het overzicht (figuur 2) staan de maanddeugden en zintuigen bij de sterrenbeelden vermeld. Inzicht is verbonden met Schorpioen, het dierenriemteken waarin de Kelten nieuwjaar vierden. Wanneer we de zintuigen en deugden in de bovenste lus van de lemniscaat zorgvuldig beschouwen, zien we ook hierin de dubbele weg tot inzicht. De bovenste drie sterrenbeelden horen bij de vruchtbare helft van het jaar en hangen samen met de mogelijkheid ons onbevangen met de omgeving te verbinden. De met Leeuw verbonden warmtezin speelt daarbij een belangrijke rol. Alleen wanneer onze interesse in iets is gewekt, kunnen we vanuit Maagd met een frisse blik kijken. Het is de kunst om onze persoonlijke sympathie en antipathie nu terug te houden en de waargenomen nieuwe aspecten in Weegschaal gelaten te ontvangen. De sterrenbeelden Steenbok en Boogschutter bevinden zich in de onvruchtbare helft van het jaar en helpen ons bij de versterking van ons denken. We vatten moed in Steenbok en leren onze gedachten in Boogschutter te beheersen. We vergroten zo de kracht van ons ik en kunnen met behulp van onze evenwichtszin en zelfbewegingszin begrippen vatten. Zoals in het overzicht is aangegeven, ontstaat het inzicht langs twee gescheiden wegen. Dit zorgt ervoor dat inzicht en ervaring in de loop van ons

leven kunnen blijven groeien. Zo lang onze waarnemingen zich slechts tot de fysiek zichtbare werkelijkheid beperken, leidt dit echter alleen tot inzicht in de fysieke wereld.

Wanneer we ideeën zoeken die de potentie hebben ons culturele leven te vernieuwen, moeten we ons blikveld verruimen en ook een imaginatief kenvermogen ontwikkelen. Rudolf Steiner beschreef dat we stappen in deze richting zetten, door bij het waarnemen van de natuur de wording serieus te nemen. Met behulp van onze zelfbewegingszin en evenwichtszin kunnen we de manier, waarop een plant zich metamorfoseert, nabootsen. Deze ervaring verinnerlijken we door meditatie, de verhoogde maanddeugd van Waterman. Wanneer we dit geduldig volhouden, wordt het etherische dat alle levende wezens gemeen hebben, op een gegeven moment in karakteristieke beelden zichtbaar. Het verwerven en begrijpen van imaginaties kan lang duren. De hier besproken lemniscaat verscheen pas na jaren in mijn innerlijke beelden. Pas wanneer we onze imaginaties beginnen te begrijpen, verwerven we de kracht en de vrijheid om in het sterrenbeeld Schorpioen levende ideeën te vatten, waarmee we gezondmakend in het sociale leven kunnen handelen. Net zoals de aarde haar groeikrachten inademt, nemen wij dankzij ons waarnemen en denken, het enthousiasmerende en activerende ideeënlicht in ons op. ■

Annemarie Sijens is organisatie-adviseur.

Sterrenbeeld	deugd	verhoogde deugd	zintuig	weg tot inzicht
Leeuw Maagd Weegschaal	medelijden hoffelijkheid tevredenheid	vrijheid tact of spontaniteit gelatenheid	warmtezin gezicht tastzin	waarneming
Schorpioen	geduld	inzicht	levenszin	inzicht/ideeën
Boogschutter Steenbok Waterman	gedachtecontrole moed discretie	gevoel voor waarheid kracht om te verlossen meditatiekracht	zelfbewegingszin evenwichtszin reuk	begrip

Figuur 2: Overzicht deugden en zintuigen